

mak üzere etrafa kadılar gönderdi. Öte yandan Karayazıcı rüyasında Hz. Muhammed'i gördüğünü, onun kendisine, "Adl ü dâd ile devlet senindir" dediğini halk arasında yaymaktaydı.

Serdar Mehmed Paşa yeniden Urfa'ya Karayazıcı üzerine yürüdü. Şam ve Halep beylerbeylerinin kuvvetlerine yerli kuvvetlerin de katılması Karayazıcı'yı zor durumda bıraktı. Cephanesi tükenen ve iâşe temini zorlaşan Karayazıcı uzlaşma çareleri aramaya başladı ve aman diledi. Amasya veya Antep sancağının idaresinin kendisine verileceği sözünü alınca yanında bulunan Hüseyin Paşa'yı hükümet kuvvetlerine teslim etti. Hüseyin Paşa İstanbul'a gönderilerek idam edildi.

Karayazıcı, Urfa Kalesi'nden çıkıp sancağına giderken Hüseyin Paşa'yı ayırmak ve Urfa Kalesi'nden çıkarmak için sözde kalan bir anlaşma yapmış olduğu anlaşılan Serdar Mehmed Paşa'nın müdahalesiyle karşılaştı. Şiddetli savaşımlardan sonra Divrik civarında Cehennem deresi mevkiinde mağlûp olup Sivas taraflarında dağlara çekilen Karayazıcı'nın âkubeti hususunda hükümet merkezine çelişkili haberler geldi.

Bu sırada Avusturya seferine katılmak üzere İstanbul'a gelen Sivas Beylerbeyi Çerkez Mahmud Paşa, kendisine sancak verilmişken yeniden devlete baş kaldıran Karayazıcı'nın bu durumuna Serdar Mehmed Paşa'nın sebep olduğu iddiasında bulundu. Ona göre Karayazıcı Celâli liderliğinden ziyade büyük işlerin adamı idi. Ayrıca Şeyhülislam Sun'ullah Efendi'nin Anadolu'da kadılık yapan yeğeninin yazdığı mektuplarda Karayazıcı lehindeki ifadeler hükümeti etkilemişti. Ancak Sun'ullah Efendi'nin, yeğeni vasiyetiyle Karayazıcı'dan 30.000 kuruş rüşvet aldığı iddiaları da vardı. Hükümet Karayazıcı hakkında olumlu davranıp onu Çorum sancak beyliğine tayin etti. Serdar Mehmed Paşa da İstanbul'a çağırıldı. Fakat Karayazıcı Çorum'da halka zulmetmekle itham edilince Sokulluzâde Hasan Paşa onun üzerine yürümekle görevlendirildi. Altıncı vezir Hacı İbrâhim Paşa da serasker oldu. Bağdat'tan hareket eden Hasan Paşa geçtikince Hacı İbrâhim Paşa kuvvetleri Karayazıcı'nın 20.000 kişilik ordusuna Kayseri ovasında mağlûp oldu (14 Rebûlevvel 1009 / 23 Eylül 1600). Karayazıcı'nın saltanatını bu galibiyetten sonra ilân ettiği rivayeti de vardır. Onun Rebûlevvel 1009 (Eylül 1600) tarihli bir de ferman yazdığı ve burada bir padişah gibi, kendisine hiz-

met eden Kayserili Mehmed adında birini vergilerden muaf tuttuğu belirtilir (Kâtib Çelebi, I, 143; Naîmâ, I, 237).

Sokulluzâde Hasan Paşa ise bu yenilgi haberini alınca vakit geçirmeden Karayazıcı'nın üzerine yürüdü. Onu Elbistan civarında Sepetli mevkiinde mağlûp etti (12 Safer 1010 / 12 Ağustos 1601). 30.000 kişilik ordusunun üçte biri telef olan Karayazıcı yaralı olarak Canik dağlarına, kardeşi Hasan ise Tokat Kalesi'ne çekildi. Karayazıcı bir rivayete göre anlaşmazlığa düştüğü adamları tarafından öldürülmüş, diğer rivayete göre ise ölümüne aldığı yaralar sebep olmuştur. Ölüm haberinin İstanbul'a 1010 yılı Ramazanında (Şubat-Mart 1602) ulaştığı kaynaklarda belirtilir. Onun yerine geçen kardeşi Deli Hasan da büyük karışıklıklara yol açmış ve isyanı kendisine beylerbeyilik vermek suretiyle yatıştırılmıştır.

Karayazıcı'nın isyanı, Celâli denilen zümrelerin bir araya gelerek topluca bir tavır ortaya koydukları ilk hareket olması bakımından ayrı bir öneme sahiptir. Onun oluşturduğu bu ittifak daha sonra kardeşi Deli Hasan tarafından da sürdürülmüş görünmektedir. Karayazıcı'nın saltanat iddiası ise bazı aksi yorumlara rağmen ciddi olmayıp doğrudan Osmanlı hânedanını hedeflemiş değildi. Ayrıca dönemin kaynaklarında ima edildiği üzere Anadolu yakasına hâkim olup burada kendi başkanlığında bir devlet kurma düşüncesinden ziyade sancak beylik veya beylerbeyilik elde etme amacı taşıyordu.

BİBLİYOGRAFYA :

Selânikî, *Târih* (İşşirli), II, 816-817, 827, 829, 834, 836-837, 841, 842, 863; Hasanbeyzâde Ahmed, *Târih* (haz. Nezihi Aykut, doktora tezi, 1980), İÜ Ed. Fak. Ktp., nr. 57, II, 240-243, 247, 266, 271, 272, 313; Topçular Kâtibi Abdülkadir Efendi, *Târih* (haz. Ziya Yılmaz, doktora tezi, 1990), İÜ Ed. Fak. Ktp., nr. TE 80, s. 259-263, 264; Peçuylu İbrâhim, *Târih*, II, 252-254, 270; Kâtib Çelebi, *Fezleke*, I, 127, 143, 173-175, 184-185, 196, 226, 272, 280, 289; Solakzâde, *Târih*, s. 662-663, 673, 674, 686; Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi, *Ravzatü'l-ebrâr*, Bulak 1248, s. 489, 490, 491; Naîmâ, *Târih*, I, 223-225, 237-238, 281-284, 293-295, 300, 421-422; II, 3, 4; *Amasya Tarihi*, III, 346-351, 361; M. Çağatay Uluçay, *XVII. Asırda Saruhan'da Eşkîyalık ve Halk Hareketleri*, İstanbul 1944, s. 12, 21, 26, 59, 140-154; Mustafa Akdağ, *Celâli İsyanları: 1550-1603*, Ankara 1963, bk. İndeks; a.mlf., "Karayazıcı", *İA*, VI, 339-343; a.mlf., "Kârâ Yazıdîji", *EP* (İng.), IV, 594-595; Cengiz Orhonlu, *Osmanlı Tarihine Âid Belgeler, Telhisler (1597-1607)*, İstanbul 1970, s. 14-16, 19, 21, 22, 87; W. J. Griswold, *The Great Anatolian Rebellion 1000-1020/1591-1611*, Berlin 1983, s. 24-26, 27, 28, 29-31, 32-35, 36-37, 38, 39-40, 41-43, 55, 89-93, 102; K. Barkey, *Eşkîyalar ve Devlet:*

Osmanlı Tarzı Devlet Merkezileşmesi (trc. Zeynep Altok), İstanbul 1999, s. 158, 171, 188, 202-231; Faruk Sümer, "Celâli İsyanlarının Sebebi ve Neticeleri", *Resimli Tarih Mecmuası*, IV/38, İstanbul 1953, s. 2042-2044; H. D. Andreasyan, "Bir Ermeni Kaynağına Göre Celâli İsyanları", *XII/17-18, TD* (1963), s. 31-33.

MÛCTEBA İLGÜREL

KARAZA b. KÂ'B

(قروظة بن كعب)

Ebû Amr (Ebû Ömer) Karaza
b. Kâ'b b. Sa'lebe el-Hazrecî
(ö. 41/661)

Valilik ve kumandanlık yapan sahâbî.

Annesi Huleyde (Cündübe) bint Sâbit'in de sahâbî olduğu belirtilmektedir. Uhud Gazvesi'ne ve daha sonraki gazvelere katıldı. Hz. Ömer tarafından ensardan on kişilik bir irşad heyetiyle birlikte Kûfe'ye gönderilen Karaza buraya yerleşti. Kûfe kadısı Abdullah b. Mes'ûd, Müseylime-tülkezzâb taraftarlarından İbnü'n-Nevvâha el-Hanefî'nin ölüm cezasını ona infaz ettirdi. Ebû Mûsâ el-Eş'arî, Râmihürmüz ve Tüster'in fethinde (20/641) süvari birliklerinin başına Karaza'yı getirdi. 23 (644) yılında Rey'i ve muhtemelen aynı tarihte Hemedan şehrini ikinci defa fethetti. Cemel Vak'ası'ndan önce Hz. Ali, Ebû Mûsâ'yı Kûfe valiliğinden azlederek yerine Karaza'yı getirip oğlu Hasan ve Ammâr b. Yâsir ile Kûfe halkını muhaliflerine karşı savaşa hazırlamasını istedi. Sıffin Savaşı'na giderken Kûfe valiliğine Ebû Mes'ûd el-Bedrî el-Ensârî'yi vekil bırakarak Karaza'yı beraberinde götürdü. Karaza bu savaşta ensarın başında onların bayrağını taşıdı. Sıffin'den sonra Kûfe valiliği görevini sürdüren Karaza, Hz. Ali'nin bütün mücadelelerine onun yanında bulundu. Muâvîye döneminin ilk günlerinde vefat etti. Onun 40 (660) yılında Kûfe valisi iken öldüğü ve cenaze namazını Hz. Ali'nin kıldırıldığı da kaydedilmiştir.

Hz. Peygamber'in düşünlere şarkı söylemeye izin verdiğine dair hadis Ebû Mes'ûd el-Bedrî ile Karaza'dan rivayet edilmiş (Nesâî, "Nikâh", 80), Karaza'nın Hz. Ömer'den yaptığı bir rivayette ise halifenin irşad heyetini Kûfe'ye gönderdiği gün kendilerini Medine yakınındaki Sırr mevkiine kadar uğurladığı, yeni müslüman olan Kûfeliler henüz Kur'an'ı doğru okuyamadıkları için onların daha çok Kur'an'a önem vermelerini sağlamak maksadıyla az hadis rivayetinde bulun-

malarını tavsiye ettiği belirtilmiştir (Dârimî, "Muḳaddime", 28; İbn Mâce, "Muḳaddime", 3). Karaza'dan Âmir b. Sa'd b. Ebû Vakkâs ile Şa'bî hadis rivayet etmiş olup efendi ile kölesi arasında yapılan mü-kâtebe anlaşmasının ilk örneklerinden birinin kölesi Süfyan'la yaptığı 70.000 dirhemlik anlaşma ile Karaza'ya ait bulunduğu belirtilmektedir. Karaza'nın iki oğlundan Amr, Kerbelâ'da Hz. Hüseyin'in yanında yer alarak hayatını kaybetmiş, diğer oğlu ise aynı olayda karşı safta Ömer b. Sa'd b. Ebû Vakkâs'ın kumandasında savaşmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Dârimî, "Muḳaddime", 28; Müslim, "Cenâ'iz", 28; Ebû Dâvûd, "Cihâd", 154; İbn Mâce, "Muḳaddime", 3; Tirmizî, "Cenâ'iz", 23, 25; Nesâî, "Nikâh", 80; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VI, 17; VIII, 369; Belâzûrî, *Fütûhu'l-büldân*, Beyrut 1987, s. 446, 535; İbn Kânî, *Mu'cemû's-şâhâbe* (nşr. Hamdî Demirdaş Muhammed), Mekke 1418/1998, XII, 4403-4407; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 365; Hatib, *Târîhu Bağdâd*, I, 185; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, III, 265-268; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gabe*, IV, 399-400; a.mlf., *el-Kâmil*, III, 23-24, 260, 365, 403; Mizzi, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXIII, 563-566; İbn Hacer, *el-İşâbe*, III, 231-232; a.mlf., *Tehzîbü'l-Tehzîb*, VIII, 369.

ASRİ ÇUBUKÇU

KARCIĞAR

Türk mûsikisinde bir makam.

Türk mûsikisinin on üç basit makamından biri olup beş-beş buçuk asırlık bir geçmişi olduğu tahmin edilmektedir. Dizisi, düğâh perdesi üzerinde bir uşşak dörtlüsüne nevâ perdesinde bir hicaz beşlisinin eklenmesinden meydana gelir:

Yerinde karciğar makamı dizisi

Yerinde uşşak dörtlüsü	Nevâda hicaz beşlisi	Muhayyerde uşşak dörtlüsü	Muhayyerde kürdî dörtlüsü	Nevâda hicaz beşlisi
------------------------	----------------------	---------------------------	---------------------------	----------------------

K S T S A₁₂ S T K S T

Nevâda uzzâl dizisi (genişleme)

Nevâda ortalama hicaz dizisi

Nota yazımında donanımına si için koma bemolü (segâh), mi için bakiye bemolü (hisar) ve fa için bakiye diyezi (evic) yazılır; gerekli değişiklikler eser içerisinde gösterilir. Makamın yedeni rast, durağı düğâh, güçlüsü nevâ perdesi olup güçlü üzerinde hicaz beşlisiyle yarım karar yapılır. Karciğar makamında güçlü üzerin-

deki hicaz çeşnili yarım kararın sonucu olarak cârgâhta nikrizli, segâhta hüzzamlı asma kararlar yapılır. Ayrıca rast perdesine düşüldüğünde basit süzinak makamına bir geçki yapılmış olur.

Bu makam, nevâ perdesindeki hicaz beşlisinin nevâda uzzâl dizisi halinde uzatılmasıyla genişlerse de nevâda ortalama hicaz dizisi oluşturmak suretiyle yapılan genişleme daha çok kullanılır. Bu genişleme sonucunda çıkıcı nağmelerde muhayyer perdesi üzerinde bir uşşak dörtlüsü, inici nağmelerde ise kürdî dörtlüsü meydana gelir. Bu durumda birincisinde tiz segâh, ikincisinde sünbüle perdeleri kullanılır. Bu makamda zorunlu olmakla beraber karar sırasında hisar ve evic perdeleri atılıp yerine hüseyinî ve acem perdeleri alınarak bayatî dizisiyle karar vermek de mümkündür.

İnici-çıkıcı bir seyir takip eden makamın seyrine güçlü civarından başlanır. Dizinin iki tarafındaki çeşnilerde karışık gezinildikten sonra güçlü üzerinde hicaz çeşnili yarım karar yapılır. Yine bütün dizide karışık olarak ve gerekirse genişlemiş bölgede de gezinilip asma kararlar gösterildikten sonra genellikle ana diziyile, bazan da bayatî dizisiyle düğâh perdesinde tam karar yapılır.

Karciğar makamı, hareketli ve coşkun karakteriyle bu özellikleri taşıyan eserlerde tercih edilmiş olup bunun en açık örneği karciğar köçekçelerdir. Ayrıca şarkı formunda da çok kullanılan makam pastoral özelliği sebebiyle halk mûsikisinde çokça tercih edilmiştir. Hamâmîzâde İsmâil Dede'nin, "O mâhtâbî aceb gösterir mi bana felek" ve unutulmaya yüz tut-

muş olan bu makamı yeniden canlandıran Dellâlîzâde İsmâil Efendi'nin, "Yıkıldı aşk ile âbâd gördüğün gönüm" mısraı ile başlayan zencir besteleri, yine Dellâlîzâde'nin, "Ne dâne vü ne dâm ü ne sayyâd gerektir" mısraı ile başlayan ağır semâisiyle, "Nihânî ol büt-i şîrin-sühanla söyleşiriz" mısraıyla başlayan yürük semâisi

bu makamın seçkin eserleri arasındadır. Ayrıca Enderûnî Ali Bey'in aksak usulünde, "Aldın dil-i nâşâdımı"; Hamâmîzâde İsmâil Dede'nin aynı usulde, "Girdi gönül aşk yoluna"; Leon Hancıyan'ın Türk aksâğı usulünde, "Bilmem ki safâ neş'e bu ömrün neresinde"; Fehmi Tokay'ın curcuna usulünde, "O âhû bakışlara bir anda kandin gönül" mısraıyla başlayan şarkıları ve Yeniköylü Hasan Efendi'nin düyek usulünde, "Yine yaz ayları geldi" mısraı ile başlayan ilâhisiyle sofyan usulünde beslekârı belli olmayan, "Bülbül niçin böyle feryâd edersin" mısraıyla başlayan ilâhi de karciğar makamının bilinen örneklerindendir.

BİBLİYOGRAFYA :

Kantemiroğlu, *İlmü'l-mûsiki*, I, 111; Suphi Ezgi, *Nazarî-Amelî Türk Musikisi*, İstanbul 1933-53, I, 124-127; IV, 223-224; Özkan, *TMNÜ*, s. 176-180; H. Sâdeddin Arel, *Türk Mûsikîsi Nazariyatı Dersleri*, Ankara 1991, s. 56-57, 352-353.

İSMÂİL HAKKI ÖZKAN

KARDEŞ

Arapça'da erkek kardeşe ah, kız kardeşe uht denilir. Ayrıca aynı kaynaktan (ayn) gelmeleri veya diğer kardeşlere nisbetle daha asıl ve önemli (ayn) olmaları bakımından ana baba bir kardeşler için benü'l-a'yân, aynı şeyin parçaları olmaları dolayısıyla da şakik, annelerinin birbirine kuma (alle) olması sebebiyle baba bir kardeşler için benü'l-allât, ayrı babalarından dolayı farklı şekil ve özelliklere sahip olmaları (ahyâf) sebebiyle de ana bir kardeşler için benü'l-ahyâf tabirleri kullanılır. Kardeşler arasındaki akrabalık bağı, İslâm hukukunun çeşitli alanlarında karşılıklı hak ve yükümlülöklere ve bazı özel hükümlere konu teşkil eder. Sütkardeşliği de özellikle evlenme engelleri bakımından önem taşır (bk. RADÂ').

Kardeşlik ilişkisinin ağırlıklı şekilde söz konusu edildiği miras hukukunda kardeşler erkek veya kız yahut öz veya üvey oluşlarına göre farklı hükümlere tâbidir. Ana baba bir veya baba bir erkek kardeşler "asabe" sıfatıyla mirasçı olup ashâbü'l-ferâizden artakalanı paylaşırlar. Ancak asabe grubunda fûrû (oğul, oğlun oğlu ...) veya usul (baba, babanın babası ...) varsa kardeşler mirastan mahrum kalacakları gibi iki yönden kan bağına sahip ana baba bir kardeşler varken de baba bir kardeşler mirasçı olamazlar. Ana baba bir veya baba bir kız kardeşler ise asabe yahut ashâb-ı ferâiz olarak mirasa hak ka-